

Gert J. Peelen
(* 4 maart 1947 – † 26 oktober 2015)

Toen Gert Peelen in 1947 werd geboren, kreeg hij dezelfde voornaam als zijn vader. Senior was evenwel een in protestant-christelijke kring bekende schrijver, en toen junior zich ook op het schrijverspad ging bewegen, ontstond de nodige verwarring. Was dat stuk nu door de vader of door de zoon geschreven? Ter bevordering van het onderscheid ondertekende hij daarom elk door hem geschreven stuk met Gert J. Peelen. Maar voor iedereen die hem kende en aansprak bleef hij gewoon Gert.

Gert Peelen groeide op als derde zoon, de eerste twee waren respectievelijk tien en vijf jaar ouder, in een klassiek gereformeerd milieu in Den Haag. In het allerlaatste nummer van het tijdschrift Wetenschap, Cultuur en Samenleving (WCS), in 1998, heeft hij uitgebreid beschreven hoe het er in die wereld aan toe ging. Op zondagmorgen ging iedere kerkelijke gezindte naar de eigen kerk, behalve de heidenen dan. 'Die slapen gewoon door al dat verzuilde klokgebeier heen.' Voorzien van een schone zakdoek, geld voor de collectezak en verse pepermunt ging het gezin Peelen dan gevijven op pad. Meteen een portiek verderop voegde de familie Greven (met daarbij Jan, de latere hoofdredacteur van Trouw) zich bij hen, vervolgens nog andere gezinnen, en tegen de tijd dat men de kerk bereikt heeft, 'is deze Gideonsbende uitgegroeid tot een machtige stroom montere kerkgangers.' Dit samen opgaan, meldt Gert Peelen, was zeer bevorderlijk voor de gemeenteopbouw. Maar als hij opgroeit beginnen deze zorgvuldig gesegregeerde werelden snel met elkaar te vervloeien. Hij maakt immers deel uit van de generatie van babyboomers, en daarvan zijn er vooral heel veel. In de straat waarin hij opgroeit verdriedubbelt het kindertal zo ongeveer. Wat niet zonder gevolgen blijft. Al die kinderen trekken naar elkaar toe, in plaats van naar de zuil waaruit ze vandaan komen. 'We trekken gezamenlijk op, wát onze ouders ook vertellen over kinderen met wie we maar beter niet om kunnen gaan.'

Veel babyboomers hebben in die veranderende wereld radicaal afscheid genomen van hun verleden. Voor Gert Peelen was dat ogenschijnlijk niet anders. Hij genoot van de nieuwe vrijheid, ging sociologie studeren, en zijn politieke sympathie lag ontegenzeggelijk aan de linkerkant van het politieke spectrum, en niet bij de ARP. Toch heeft hij zijn afkomst nooit willen verloochenen. Zijn leven lang heeft hij geprobeerd zich te verhouden tot die protestant-christelijke wereld. Hij heeft een eigen koers proberen te varen tussen atheïstische godsdienstvijandigheid en een onvoorwaardelijk onderschrijven van de dogma's van het geloof.

Zijn interesse bleek al uit de afstudeerrichting die hij koos: godsdienstsociologie. En dat hij het oude nest niet helemaal wilde verlaten, daarvan getuigt ook uit het feit dat hij niet alleen aan de Vrije Universiteit gestudeerd heeft, maar er nagenoeg zijn hele werkende leven – met een intermezzo aan de universiteit van Leiden – heeft doorgebracht. Het is een wereld waarin hij zich, hoezeer hij zich ook kon doodergeren aan vooral conservatieve gelovigen, als een vis in het water is blijven voelen.

Op de Vrije Universiteit heeft Gert Peelen zich vooral geprofileerd als journalist, als hoofdredacteur van VU-Magazine. Begin jaren zeventig was dit blad opgericht, in eerste instantie met Ben van Kaam als hoofdredacteur. Het was vooral bedoeld voor leden van de Vereniging, opdat zij goed op de hoogte werden gebracht van de nieuwste wetenschappelijke inzichten op de universiteit die zij organisatorisch mogelijk maakten en financieel ondersteunden. In het blad verschenen veel stukken over de brandende maat-

schappelijke kwesties van die tijd: ontwikkelingsvraagstukken, bewapening, internationale politiek en nieuwe geloofsopvattingen.

Toen Gert Peelen de leiding van VU-Magazine overnam, deed hij iets anders: hij gooide de ramen van het blad wijd open. Tot dat moment was VU-Magazine heel duidelijk een 'clubblad': wetenschappers van de VU over onderwerpen van de VU. Maar in de nieuwe formule kwamen alle mogelijke wetenschapsterreinen en onderzoekers van alle mogelijke universiteiten aan bod. Wat maakte het blad dan nog typerend voor de Vrije Universiteit? Voor Gert Peelen lag die identiteit in de al vanaf Abraham Kuiper ingezette traditie van een kritische bezinning op de relatie tussen wetenschap en samenleving, in het ondervragen van de wetenschap op de eigen pretenties, en het ter discussie stellen van een onvoorwaardelijk geloof in de wetenschap. Dat is het inhoudelijke fundament van de Vrije Universiteit. En voor zover die kritische benadering tot uitdrukking komt bij onderzoekers en denkers uit andere kring dan die van de Vrije Universiteit, moest daar wat hem betreft alle ruimte voor bestaan.

Over deze nieuwe koers werd wel gemord, in de trant van: 'we zien te weinig VU in het blad terug'. Maar er was ook waardering voor de breedte van de onderwerpkeuze en de kwaliteit van de verhalen. Op andere universiteiten ging VU-Magazine als gevolg van deze koerswijziging de nodige bekendheid genieten. Niet zonder enige jaloezie merkten sommige medewerkers van andere universiteiten op dat ze bij op hun eigen instelling ook wel een dergelijk blad zouden willen.

Toch kende VU-Magazine, ondanks de erkende kwaliteit, een niet gering probleem: dalende abonnee-aantallen. Dit kwam vooral doordat het ledenaantal van de Vereniging, het belangrijkste abonneereservoir van het blad, sterk afkalfde. Om die ontwikkeling te keren besloot Gert Peelen de naam van het tijdschrift te veranderen. In 1995 ging het blad Wetenschap, Cultuur & Samenleving heten, in de hoop daarmee een doorbraak te bewerkstelligen naar potentiële abonnees buiten kringen van de VU. Dat lukte, maar de neergang van het aantal abonnees uit eigen kring verliep zo hard, dat de aanwas van nieuwe abonnees niet voor voldoende compensatie zorgde. Omdat het perspectief van steeds verdere daling Gert Peelen en de redactie niet aantrok, besloot hij in 1998 de stekker eruit te halen. Tijd om met iets anders te beginnen. Tijd voor VU-podium.

VU-Podium was vanuit dezelfde filosofie opgericht als VU-Magazine: wetenschap speelt zich niet af in een ivoren toren, maar heeft een maatschappelijke verantwoordelijkheid; wat zeker geldt voor de VU die als bijzondere universiteit vanuit de samenleving opgericht is. Burgers dienen de gelegenheid te krijgen om mee te denken met de wetenschap, en onderzoekers kritisch te bevragen. Die mogelijkheid bood VU-Podium in de vorm van lezingen, debatten, symposia en publicaties. Tot het jaar 2004 was Gert Peelen hoofd van VU-Podium. Daarna deed hij een stapje terug, eerst was hij nog werkzaam als gewoon programmamaker, waarbij hij onder andere de VU-podiumpoëzieprijs initieerde, om een paar jaar later definitief afscheid te nemen. Hij ging zijn tijd wijden aan een denker door wie hij al vele jaren gefascineerd was: theoloog Harry Kuitert.

In de interesse en ontwikkeling van Kuitert zag Gert Peelen iets van zijn eigen interesse en ontwikkeling weerspiegeld. In de veelheid aan artikelen die hij schreef voor VU-Magazine en WCS komt altijd weer die fascinatie voor levensbeschouwing, en in het bijzonder de verhouding tussen religie en wetenschap naar voren. Consequent heeft hij een boedelscheiding tussen die altijd met elkaar strijdende kempfanen bepleit. De wetenschap behandelt

zijns inziens de vragen van het 'hoe' en de religie de vragen van het 'waarom'. In 1995 schrijft Gert Peelen dan ook in WCS dat er vanuit de wetenschap niets te zeggen valt over specifiek religieuze vragen als het waarom, waardoor of waartoe van de fysieke werkelijkheid. Tegelijkertijd heeft de religie weinig te bieden waar het gaat om de verklaring van de fysieke werkelijkheid, die vormt het exclusieve terrein van de wetenschap.

Dat geloof en wetenschap zorgvuldig ten opzichte van elkaar afgebakend moeten worden, zegt nog weinig over zijn eigen positie inzake het geloof. Hoe stond Gert Peelen daarin? Hij betitelde zichzelf lange tijd als agnost. Anders dan de atheïst voor wie elke vorm van religie onzinnig is, is de agnost, in de woorden van Peelen uit 1996, zo wijs ieder in z'n waarde te laten: 'niet alleen de atheïst die er voor zichzelf van overtuigd is dat God niet bestaat, óók de 'gelovige' die desnoods in opperste vrijzinnigheid alleen maar wil vasthouden aan de gedachte dat er méér is tussen hemel en aarde dan natuurwetenschappelijk te duiden is.'

In later jaren zou Gert Peelen zichzelf niet meer aanduiden als 'agnost' maar als 'transreligieus'. In een artikel in Trouw uit 2005 lichtte hij dat begrip toe. De transreligieus heeft het idee van een transcendente God laten varen, schrijft Peelen, omdat die zich, in het voetspoor van Kuitert, realiseert dat die god een product van de menselijke geest is, van de verbeeldingskracht. Wat geen reden is om er minachtend over te doen. Alle producten van de verbeelding – zoals ook poëzie, een andere grote passie van Peelen – hebben hun eigen waarde, voorbij de vraag of ze een 'objectieve' werkelijkheid belichamen. Zijn eigen positie als transreligieus benoemt hij als volgt: 'Zonder behoefte aan de verplichtende verbinding aan een gemeenschappelijk beleden overtuiging, hebben transreligieuzen de rivier doorwaad en staan zij, voorbij de laatste stad in het open veld. Hun uittocht was een bewuste keuze. En geheel op eigen kracht hebben zij, meestal na enige incubatietijd, de religiositeit in zichzelf herontdekt. In de rugzak koesteren zij nog de kostbaarheden van het christelijk cultuurgoed.'

Het schrijven van de biografie van Kuitert moet ook een reflectie zijn geweest op zijn eigen ontwikkeling, en is in die zin een levenswerk. Toen hij in 2003 met het project begon, hoopte hij binnen een jaar of vier het boek af te hebben. Dat liep anders, met name omdat hij in 2006 getroffen werd door kanker. Zijn vele behandelingen maakten het moeilijk om intensief aan het boek te werken. Lang zag het er naar uit dat hij dat hij niet in staat zou zijn het project te voltooien. Tot op het allerlaatste moment heeft hij evenwel op zijn ziekbed aan het boek gewerkt, waardoor het boek postuum zal kunnen verschijnen. Heeft hij ook dat nog voor elkaar gekregen.

Koos Neuvel
10 november 2015